

Barnefjernsynets barndom

Foråret 1999 ble det norske barnefjernsynets barndom nærmere iøyensyn inviterte Animerte Dager i 1999 til en litteraturhistorisk og kulturell reise tilbake til det landskapet: Ivo Caprino, Ada Haug, Bjørg Mykle, Birgit Strøm og Ragne Tangen. Disse er alle på hvert sitt vis medskyldige i dagens unge voksnementale helse og utvikling.

Ada Haug, som ble ansatt i NRK i 1961, hadde den gangen ansvar for alt det NRK tilbød barn og unge fra starten, mens Ivo Caprino, Bjørg Mykle, Birgit Strøm og Ragne Tangen alle har vært utøvere av forskjellige former for barnefjernsynsproduksjon. Felles har de fire sistnevnte sin beskjefte gjeldelse med dukker, men på tross av at bevegelse dukker og animasjon ofte blir sett som ett, er Caprino den eneste som har benyttet seg av animasjonsteknikker. Nedenfor skal vi se litt nærmere på barnefjernsyn som av forskjellig grunn har arket betegnelse til våre hjerner og på våre hjerner, og som våre fem minner har hatt hovedansvar for.

Mye har forandret seg siden NRK-fjernsynet startet sine prøvesendinger over etere i 1956, og sin mer jevnligesendinger på starten av 1960-tallet. Dengang overskygget fjernsynets oppdragerrolle underholdningsverdien. Program som det direkte sendte diskusjonsprogrammet *Åpen Post* (må ikke forveksles med millenniets *Åpen Post*) med stor røkende mennsom på direkte kunne debatterer eller mindre marginale temaer i timer, skulle understreke dette.

På sett og vis har ikke likemye forandret seg med tanke på barnefjernsynets stiltenkerolle. Dentil nå åltiden for barn og fjernsynifelleskap, har riktignok forandret seg: Fra å ha et barnefjernsynstilbud som strekker seg over seks dager i uka (mandagen var «fjernsynsfri»), hvor av to av disse dagene hadde prisen endringer (på tirsdag og torsdag ble samme program vist, det samme gjaldt for onsdag og fredag), har man idag agent halvtimes barnefjernsynstilbud hver dag. Innpakningen - kravet om bilder i dom og tempo, har naturligvis også fulgt utviklingen. Tanken om et oppdragende og politisk korrekt barnefjernsyn er midlertidlig i sterkt tilbakegang som den var på 1960-tallet: Eksempelvis er dagens *Sesam Stasjon* ment å være like utviklende og stimulerende som gårdsdagens *Lekestue*, og *Sesam Stasjoner* er utentvillig moraliserende.

På tross av at en pedagogisk formålsparagraf uenkelig er et barnefjernsynets barndom, bidro hjemmeproduksjonen også med innslagsomikke i sin helhet var gjennom syret av pekefinger moralen. På 1960 og 70-tallet var det å ha uteliggere-om ikke av det mest forfyllet laget - som anker menn i beste barnefjernsynstid. I *Kanuten og Romeo Clive* med henholdsvis Anne Cath. Vestly og Alf Prøysen, møter vi eksempelvis en litt frynsete Prøysen som den husløse Clive. Også *Klabbog Babb*, alias Øyvind Blunch og Sverre Anker Ousdal var uteliggere, om en navden muntre og sorgløs sorten. Dets er like produksjoner, som på et eller annet vis - selv i det små - vek fraden rådend demalogsom evnet å bli noe mer enn pedagogisk læresetninger, som gjerne blir husket.

Tante Ragne Tangen har, sammen med Ada Haug, vært sentral i innen barnefjernsynet helt siden starten. Hun kom til fjernsynet gjennom radioens barnetime i NRK-fjernsynet tredje uke. Her startet hun å undere holde barna med *Kosekroken* - en slags forløp til *Lekestue* - og lærte oss siden, sammen med Ulf Wenggaard og Svein Byhring, viktigheten og gleden av tannpussiprogrammet *Du og jeg og vi to*. Best av alt husker vi henne midlertid som den drivende kraft bak serien *Pernille og Mr. Nelson*, hvor hun sto for manus, dukkeføring og stemmen til så vel Pernille, Mr. Nelson, Tralle Tonetrollogbjørnen.

«Per nille og Mr. Nelson» "title=" « Pernille og Mr. Nelson »"/></div></p><div class="attribute-captio n" style="width: px"><p>Ragne Tangen og et utvalg fra « Pernille og Mr. Nelson »</p></div></div><p>Serien *Pernille og Mr. Nelson* dukket først gang opp i 1961, men NRK har jevnlig latt oss få et glederiggjen syn med dukkene. En spesiell laget juleserie ble produsert så sent som i 1995 og vist på fjernsynet julen 1997. På tross av at Pernille er vakker og ven og i besittelse av den lyseste og behageligste stemme som tenkes kan, hviler en slags uhygge over serien som ikke var typisk for datidens barnefjernsyn. Uhyggen stammer ikke fra radeskumle hendelser som tidvis dukket opp i serien - eksempelvis når Pernille skog blir hjemsøkt av en bjørn. Bjørnens om bare er en som, er ikke farlig, og utgjør en følge lik ikke noen reell trussel, noe Pernille vet. Nei, uhyggen stammer snarere fra vennekretsens som Pernille har valgt å omgås; Tralle Tonetrollog Mr. Nelson.

Mr. Nelson, som er et like fast innslagsom Pernille i serien, er rett ut pålitelig; han kunne være litt brå og aggressiv, og hans krøt, løy og stjalsøtesaker. Han var følge lik uskikkets som trofast følger ven for Pernille, og vi må anta at Pernille holdt ut med ham fordi hun var for sin liti låvise ham døren. Sett med enkeltes barneøyne, ville det like vel vært best om Mr. Nelson fikk den kaldeskulde r, for han var simpelthen ikke til å stole på. Man visste aldri med Mr. Nelson, og i sin godhet var det tenne om Pernille kunne overse - hun evnet ikke å sere rekkevidden av Mr. Nelsons manglende karakter-

detgjordevi.Hvaomhunplutseligbefantsegiensituasjonhvorenavhennesbestevennertippetovertilden Mr.Hydesomåpenbartkunneulmeihansindre?AtMr.Nelsonstadiggikkmedsolbriller(foråskjulesittsvik efullesinn),understrekethansupålitelighetsomviseeregjennomskuets,menaltsåikkePernille.Hvorvidt Mr.Nelsonsamerikanskeaksentkantilleggesnoenpolitiskbetydningskalværeusagt.</p><p>TralleTon etrollerforsåvidtsnill,omenngrovereimåletognoemerlurveteennsinlysendevenninne.Hennesmagisk efløytespillvarnaturligvisogsåenpositivogtillitsvekkendeegenskap.Tralle,somikkevarlikesentralsomd eandreto,haddeimidlertiddenulempenforenbarneseerathunikkehelthaddeforlattrollenesverdentilfor delfordenmenneskelige.PåtrossavåværePernillesvenninne,varbådehennesopprinnelseogtilholdsst edtilstrekkeligtildekkettilathunvekketutrygghet.Omennsnill,såvardetikketilåkommebortifraathunhad detrollblodiårene,ogharmanlestsineventyrlektyrevetenéningmedsikkerhet- trollerupåliteligevesen!HvaomhennestrollslektogvennertruethennetilåvendePernilleryggen?Såpåtr ossavatPernillevargladogsnill,oglevdeetilsynelatendeharmonisklivitaktmedsinevenner,utenannete ndesmåoghverdagligeproblemeråbekymresegover,levdehun-igjensettmedenkeltebarneøyne- nærmestupetennedethunselvvarklarover,heribestouhyggen.</p><p>Endameruhyggeligskulledeti midlertidblipåsluttenav60- tallet,nårArneogBjørgMyklestoreparatører*PompelogPilt*titterfrempåskjermen.Myklenesombeggeerku nstneriskbevandretogbelært,harskaptmangenmørktankeimangtethardførtbarnesinnmedsinsurrealisti skinspireteserie.Dettefriskepustetfra60- tallet,festetsegpåhjernebarkenidengradatdeharoppnåddkultstatushosdagensungevoksne.Opphev elsenav*PompelogPilt*tilkultfigurer,kansessometforsøkpååtransformerefryktenbarnesinnethaddevan skeligforåhåndtere,tiletvoksentsinnhvordenletterekanbearbeidesogovervinnes.</p><divclass="obj ect- right"><p><divclass="embeddedImage"><imgsrc="/pub/var/news/storage/images/media/images/a rtikler/barnetv_pompep_pilt_16_9/4022-2-nor- NO/barnetv_pompep_pilt_16_9_large.jpg"width="300"height="159"style="border:0px;"alt="Pompel ogPilt"title="PompelogPilt"/></div><p><divclass="attribute- caption"style="width:px"><p>Reparatørenekommer!- PompelogPilt</p></div></div><p>Selveplotteti*PompelogPilt*erforsåvidtharmløstnok- noeergaltogmårepareres.Uhyggenliggerimidlertidiatdetoreparatørene- somfungerersomutsendingerfravårverden- alltidvendertilbakertil sammeåsted,etåstedsomdefinitivikkeer«avvårverden»:Dørergåroppoggrundtist edenforutoginn,ogpåinnsidenfinnerviingenromlighetvikanorientereossi.Bakgrunnenersort,ogplutsel igstøtterreparatørenepådemerkeligsteinnretningerogkreaturersom«trengerårepareres».Verkeninnret ningerellerkreaturerlarsegrepairere- reparatøreneenderalltidmedådeleggemerennåordne,ogdemårømmeåstedet.Frykteligstavalleernat urligvisåstedetsalledesnærværendefyrste;GorgonVaktmester.GorgonVaktmesteroverrumplerPom pelogPilttilalletiderideresreparasjonsjaktog- forsøk.RedningenforPompelogPiltterGorgonshangtilåkjøresegfastienregleavfremmedordsomrimerpå reparere,slikfårdeanledningtilåflykte.</p><p>Gorgondukkerimidlertidalltidoppigjenogigjen- plutseligerhander,forandem,selvomdeforlothambakseg.Handukkerogsåoppiandre,likeufordragelig e,former:Enkrevendeogskrikendesnørrunge,ogenhysteriskpakkedame- hansåndsveversomenevigtrusselimørketogvipusterikkeutførreparatørenehargreidåfumlesegutavåste det,ogerpåveihjemover.</p><p>Atdetbareerlagetfemepisodermed*PompelogPilt*komsometsjokkpå undertegnedeådetbleoppdagetivoksenalder.MedalldenverdenavMuffediller,vandrendesykkelpu mperogGorgon- kloningersomvårereparatørerstøttepåidetsortetomrommetinnenfordørene,syntesdetpåbarnesinnetsom dekomigjenogigjenogigjenidetuendelige.</p><p>NoeganskeannetvardetmedBirgitStrømsinedukk er,dvs.dukkeneBirgitStrømstyrteoglåntesinestemmeril,somTittenTeiogTeodor.BirgitStrømharselvdu kketateaterutdannelse,ogharbl.a.tilegnetsegnoeavkunsteniPraha.FraåfungeresomildsjeliFolketeater etogOsloNyesDukketateater,gikkhunovertilNRKi1970.Åretettersinansettelsefikkhunioppdragåfriskeop plørdagskveldene- oghennesdukkepersonlighetnr.1blefødt:TittenTeiAndrévonDrei.</p><divclass="object- right"><p><divclass="embeddedImage"><imgsrc="/pub/var/news/storage/images/media/images/a rtikler/barnetv_tittentei_16_9/4025-2-nor- NO/barnetv_tittentei_16_9_large.jpg"width="300"height="159"style="border:0px;"alt="TittenTeiogS jonkelRolf"title="TittenTeiogSjonkelRolf"/></div><p><divclass="attribute- caption"style="width:px"><p>TittenTeiogSjonkelRolf-

foto: Eystein Hanssen

Dennysgjerrige og oppvakte lille tre dukken, formet av dets je-
kkiske dukkemakeren Karel Hlavaty i samarbeid med Birgit Strøm, sneksegumiddelbart inn i alle barn og vok-
sne sjerter når hani 1971 for villet seg inn i studio et til «Sjonkel Rolf» Kirkevåg, ulykkelig fordi han var avnø-
s. «Sjokedorisei» ble Titten Teis' standard uttrykk, og følger gelig og sån av net på hans program. Her diskuteres
han store og små verdens problemer med Sjonkel Rolf, og de blir begge klokere av hver andres perspektiv-
ikkeminst lærer Sjonkel Rolf og viseere av Titten Teis overraskende vinklinger på problemene. På tross av
Titten Teier meget politisk korrekt i sin meninger og trynger, legger han fremsine hjertesaker på en origina-
l måte som gjør ham svært tilstedeværende og levende. Titten Tei har personlighet, noe som noker hovedårs-
ak til at han har mottatt en rekke invitasjoner til ulike oppdrag-
med og uten Sjonkel. En av dem er minneverdige så dan-ihvert fall for Titten Teis selv-
mål være hans gjesteopptreden på Momarken hvor han fikk syngeduet med ingen andre enn daværende kr-
onprinsesse Sonja.

Noen år etter Titten Teis første fremtreden, dukker Birgit Strøms andre store du-
kkepersonlighet opp: bjørnen Teodor. Med litt grovere mål enn sin «store bror», litt langsommere tale og me-
det «brum, brum» somerstatning for «Sjokedorisei», spurte og grov Teodor i beste Titten Tei tradisjon om hv-
erdagens videreverdigheter i «Så Rart». Målgruppen var nå begrenset til småfolket, og Sjonkel Rolf var b-
yttet ut med Onkelen Lauritssoms varm skin. Teodor kom susende inn i barnehjerten på åpentrehjuls sykkel,
syngende på «Så Rart»-
ferden endte imidlertid med en solid krasj landing i grøft kanten. Teodor har også gjesteopptrådte forskjellig
eprogram, og han lever fremdeles i beste velgående sammen med Eli Rygg og Terje Strømdahl i Portveien 2.
Titten Tei, og Teodor besitter noe av dens samme gutteaktige varme, men «yngre» som han er, kan Teodor til-
late seg visse barnlige karaktertrekk, som ikke faller like lett for Titten Tei. Teodor er eksempelvis ubetalelig
år hani Portveien 2 skal bake boll til fastelavn og de er akkurat så store at de er plassert i en ros på hver bolle
.

Ivo Caprinostår foren annen «tradisjon» ender øvrige barne fjernsynsskaperne som her present-
eres. Fordet første var Caprinos filmer i kke laget til barne fjernsyns salene-
de var før stog fremst tiltenkt kinolerretet. Baredet at han produserte på 35 mm film og ifarger-
lenge før farge fjernsynet var faktisk i Norge-
skulle være sterke indier på dette. Fordet andre var Caprino opptatt av å visualisere kjente tekstlige verk so-
m *Karius og Baktus* og våre folkeeventyr, snarere enn å skape et eget «konsept». Videre opererer Caprino i
sine kortfilmer innenfor et lukket fiktivt univers, mens Titten Tei, Teodor og Pernille er lagt opp som tradisj-
onell dukke teater med kommunikasjon på tvers av scenekanten-
Titten Tei og Teodor diskuterer med fjernsynsskjermen, mens Pernilles syngervervelkommen og hadet til alle b-
arna.

Riktignok opererer de fleste av Caprinos kortfilmer med to fortellerplan-
et for beholdt fortellerens som hardenfulle oversikt, og et for beholdt fortellingen. I *Karius og Baktus* finnerviek
sempelvis «Egnerduken» som mellom hver akt oppsummerer handlingsforløpet med Jens og Karius og B-
aktus, men stann trolle selv bare befinner seg på den ene siden-
imunnentil Jens. I Caprinos filmatiserte folkeeventyr finnervitilsvarende en «live-
action» ramme utenfor eventyrenes univers med eventyrsulten Asbjørnsen-
ogsamt i dag visualiseringen av selve eventyrene.

 Karius og Baktus er en animert film fra 1970 som handler om to små mus, Karius og Baktus, som lever i et underjordisk univers. De oppdager et stort skrin som inneholder gull og sølv, og de prøver å stjale det. Filmen er en klassisk norsk barnefilm.

Tann trollene Karius og Baktus

Karius og Baktus er en
millepæle filmhistorien, og det er tann trollene har brennt seg inn i alle barnesinn. På tross av at Egnerbok, og C-
aprinos filmatisering av den hadde til hensikt å vise barna hvor viktig det var å pussetennene, hadde den over-
ken boken eller filmens samme virkningsom Ragne Tangen og cos *Du og jeg og vi to*. Snarere enn å forstå vikti-
gheten av tannpussevarde tflere representanter fra småfolkets som nektet å pussetennene eller gå til tannlege
etter møtet med tann trollene, fordi de syntessynd på dem og ville beholde dem i munn sin enn å gjøre d-
em husløse.

Caprinos filmatiserte eventyrsom gikk i barne fjernsyn fratidlig 70-
tallog utover tilsvarende hatt stor betydning for barn, unge og voksne eventyrrepsjon. Foruten Kittel
sen og Erik Werenskiold er det vel ingen som har visualisert og levende gjort vår folkediktning som Caprino og
jørherved hjelp av mor Gudes dukker. Naturligvis var det episoder i disse eventyrenes som var hard kost for sm-
å barnesinn; bjørnen i *Reve-*
enka var noe voldsom i hamringen på vevedøra, og huset med alle de gamle mennene i *Syvende farihusetha*
ddene of trollet ved seg som var urovekkende. Dette er likevel en mindre radikal form for uro enn det tidlige
ebeskrevet med tanke på *Pernille* og *Pompe og Pilt*, fordi den alene tilhører fiksjonsuniverset. Deter heller i k-
keispenning den neuroenskapervifør stog fremst finner fascinasjonen for Caprinos filmer, mens snare

reifilmenesevnetilåblåselivimagiensomvikjennerfraeventyrenesverden.</p><p>Viharherværtinnom sentraleaktørerfrabarnefjernsynetsbarndom- allemedproduksjonersomhargjortdemhistoriske.Medfareforågåidengammelmodigefelle,viljegvåge denpåstandatdissehistoriensperlervilståtidenbedreennen*SesamStasjon*.Vikanmuligenspåståattilb udedagensbarnfårfrabarnefjernsynsskjermenermersteriltendetarvedbarnefjernsynetsbarndom,f ordidetkansynessomdetermindreplasztilabsurdeinnslagsomensnurrepipellerenmuffedille.</p><p>ArtikkelenskrevetavTonjeBjander.
Artikkelenstodopprinneligpåtrykkiprogramkatalog entilAnimerteDager/OsloAnimationFestival 1999.</p>